

ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Σεμινάριο -e – Τασούλα Βερβενιώτη

Ιστορία

Ο σπουδαιότερος σκοπός της ιστορίας δεν είναι να κρατήσει αθάνατα κάποια στοιχεία του παρελθόντος. Η γνώση της ιστορίας αποτελεί ένα μέρος του δρόμου με τον οποίο οι άνθρωποι καταλαβαίνουν τη θέση τους μέσα στον κόσμο. Η ιστορία μπορεί να βοηθήσει τους ανθρώπους να δουν που βρίσκονται και που πηγαίνουν.

Η αναγκαιότητα της Ιστορίας

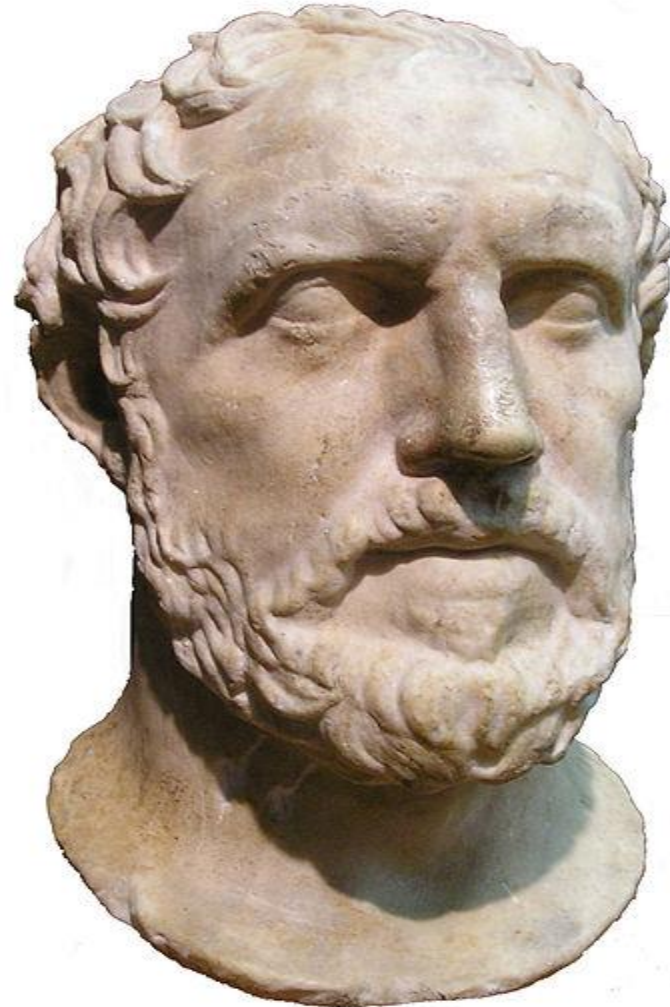
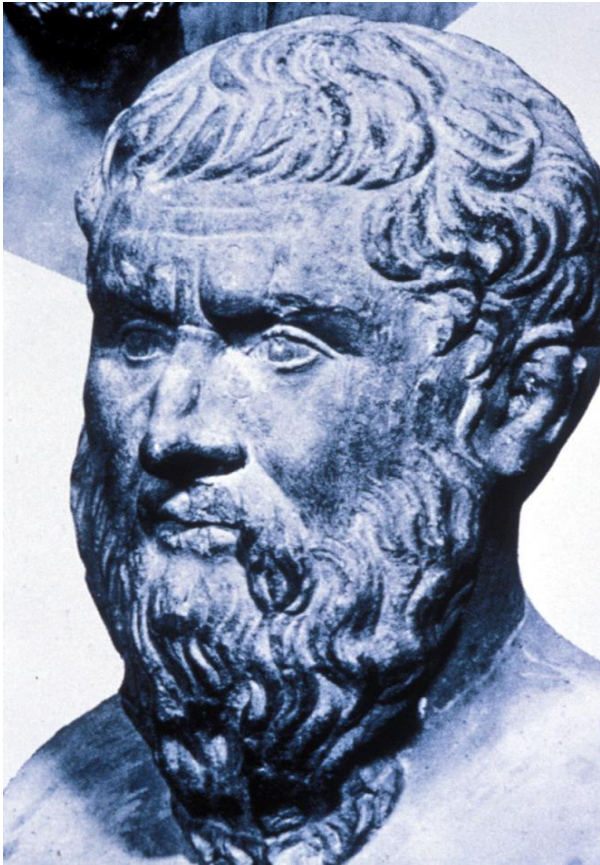
- Η γνώση του παρελθόντος ήταν πάντα αναγκαία
- Η Ιστορία ως επιστήμη – 19^{ος} αι.
- Οι αλλαγές μετά τα μέσα του 20^{ου} αι.
 - ▣ Η μνήμη
- Η σχέση της Ιστορίας και της ιστοριογραφίας με την κοινωνία: βίοι παράλληλοι
- Ποιο είναι το αντικείμενο της Ιστορίας;
- Με ποια θέματα ασχολείται;
- Από ποιους γράφεται η Ιστορία;
 - ▣ Επαγγελματίες και ερασιτέχνες ιστορικοί

Η αξιοπιστία των πηγών

- Η επιλεκτικότητα της μνήμης και των αρχείων
 - ▣ ποιοι κρατούν αρχεία
 - ▣ από ποιους συλλέγουμε προφορικές μαρτυρίες
- Η διάσωση όλων είναι επιλεκτική: τί διατηρείται από τα αρχεία και τί διατηρείται στη μνήμη
- Μια μη 'αληθινή' ιστορία έχει και αυτή την αξία της
- Όλες οι πηγές μπορούν να παραπληροφορήσουν ή/και να αποκρύψουν
- Όλες πρέπει να κρίνονται και να αξιολογούνται:
 - ▣ τα πρακτικά της Βουλής (άμεση)
 - ▣ τί θυμάται ο παππούς (έμμεση).
 - ▣ τα στατιστικά στοιχεία.

Προφορική Ιστορία

Ένα νέο είδος ιστορίας;

Προφορική Ιστορία

Μια «ιστορία από τα κάτω;»

- Συστηματική καταγραφή ανθρώπινων εμπειριών δημιουργία νέων πηγών (στο παρόν με την κουλτούρα του παρελθόντος)
- Προσπάθεια επαλήθευσής τους
- Ανάλυση των προφορικών μαρτυριών
- Τοποθέτηση τους στο ιστορικό πλαίσιο
- Το υλικό μένει και για τους ιστορικούς του μέλλοντος

Προφορική Ιστορία για μια πιο δημοκρατική Ιστορία

- Διευρύνει τον ορίζοντα της Ιστορίας
- Ζωντανεύει την ίδια την ιστορία
- Ερευνά 'δύσκολες' καταστάσεις
- Αποτελεί μια διαδικασία 'διαλόγου' ανάμεσα στον αφηγητή και τον ερευνητή και το πολιτισμικό τους περιβάλλον.
- Προάγει την επικοινωνία, άρα και την κατανόηση
- Αναδεικνύει ηγετικές μορφές/ ήρωες μέσα από το 'ανώνυμο' πλήθος.
- Τονώνει την αξιοπρέπεια και την αυτοπεποίθηση των λιγότερο προνομιούχων /ελίτ
- Είναι ένα μέσο ριζικής μεταμόρφωσης της κοινωνικής σημασίας της ιστορίας

Προφορική Ιστορία και κοινότητα

- Η προφορική ιστορία δομείται γύρω από τους ανθρώπους.
- Φέρνει την ιστορία μέσα στην κοινότητα (τους 'απλούς' ανθρώπους) και τη βγάζει έξω από αυτήν.
- Ενθαρρύνει δασκάλους και μαθητές να γίνουν συνεργάτες
- Προσφέρει στους ανθρώπους κοινά νοήματα, που τους δίνουν την αίσθηση ότι ανήκουν σε κάποιο κοινό χώρο
- Καλλιεργεί την ιστορική συνείδηση (εξέλιξη στο χρόνο)
- Βοηθά στην ολοκλήρωση του ανθρώπου και άρα των σχέσεων μέσα στην κοινότητα.
- Προσφέρει μια αμφισβήτηση των κοινών τόπων της ιστορίας
 - του απόλυτου τρόπου με τον οποίο η τελευταία έχει συνηθίσει να κρίνει τα πράγματα.

Η πράξη και η θεωρία τα εργαλεία και η μέθοδος

Η πράξη: τεχνική της συνέντευξης

- ▣ Καταγραφή μνήμης
 - Ο τρόπος καταγραφής: μαγνητόφωνο ή/και βίντεο
 - Ο τόπος: στο χώρο του ή εκτός
 - Ο χρόνος: να έχει/ να έχουμε χρόνο.
 - Η διαδικασία είναι διαδραστική

Η θεωρία: η ερευνητική μέθοδος

- ▣ Ανάλυση / ερμηνεία των νοημάτων
- ▣ Η υποκειμενικότητα
- ▣ Τα έξι ερωτηματικά
 - ▣ Ποιος έπραξε/το είπε
 - ▣ που έγινε (χώρος)
 - ▣ Πότε έγινε/ το είπε
 - ▣ Πώς το είπε;
 - ▣ Τι είπε πως έγινε;
 - ▣ Γιατί το είπε;

Πώς θα δουλέψουμε;

Η πορεία της ερευνητικής διαδικασίας περιλαμβάνει τρία ισόχρονα στάδια

1. Προετοιμασία
2. Η έρευνα: συλλογή προφορικών μαρτυριών και υλικού (παρουσίαση του στα μέλη της ΟΠΙ)
3. Ταξινόμηση, ανάλυση, ερμηνεία, αξιολόγηση του υλικού και επιλογή τρόπων παρουσίασής του: από οργάνωση ημερίδας με ανακοινώσεις έως θεατρική παράσταση

Είμαστε ευέλικτοι, αλλά κρατάμε το επίκεντρο και 'κλειδώνουμε' κάποιες ημερομηνίες

Η προετοιμασία

- Ορίζουμε το θέμα μας: όσο μπορούμε πιο συγκεκριμένα
 - ▣ τοπικά και χρονικά
 - ▣ δημιουργία θεματικών ομάδων – σχέση μεταξύ τους
- Βρίσκουμε και μελετούμε τα βασικά δεδομένα
 - ▣ παρόμοιες δουλειές, δημοσιευμένες και μη: από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, το διαδίκτυο κ.ά.
 - ▣ αρχειακές πηγές: έγγραφα, χάρτες, φωτογραφίες
 - ▣ Εάν δεν βρίσκουμε πηγές, μπορούμε να ρωτήσουμε τους αφηγητές μας να μας προτείνουν
- Ορίζουμε τα χαρακτηριστικά των αφηγητών μας
 - ▣ Μαθαίνουμε το βιογραφικό του, την οικογένεια, την καταγωγή του
- Η έλλειψη προετοιμασίας θα γίνει εμφανής στη διάρκεια της συνέντευξης, με όχι θετικά αποτελέσματα
 - ▣ Μια καλή προετοιμασία μπορεί να φέρει νέα στοιχεία στην επιφάνεια

Η προετοιμασία

- Οργανώνουμε συλλογικά το πλάνο δουλειάς μας
 - ▣ Πόσο χρόνο θα χρειαστούμε / διαθέτουμε
 - ▣ πόσες προφορικές μαρτυρίες θα πάρουμε. Φτιάχνουμε μια κατάσταση ονομάτων με τα στοιχεία των αφηγητών
 - ▣ από ποιους: δείγμα (όσο γίνεται) αντιπροσωπευτικό – να μην παραλείψουμε τις αντίθετες φωνές
- Όσο η έρευνα προχωρά τόσο λιγότερη προετοιμασία χρειαζόμαστε
- Φτιάχνουμε οδηγό συνέντευξης και αποστηθίζουμε τα σημεία πάνω στα οποία θα κινηθούμε
 - ▣ Καλύτερα πολλές ερωτήσεις παρά λίγες

Οδηγός συνέντευξης

- Φτιάχνετε με χρονολογική σειρά, αλλά δεν είναι αναγκαίο να ακολουθήσει την ίδια ροή και η συνέντευξη
- Αποτελεί έναν οδικό χάρτη, ένα γενικό πλάνο/πλαίσιο
- Δεν τον παίρνουμε μαζί μας. Έχουμε γράψει τα βασικά σημεία
- Να αφήσουμε τον αφηγητή να πει την ιστορία του με τον δικό του τρόπο: ακολουθούμε το ρυθμό του

Οι 'καλοί' αφηγητές

- Γνωρίζουν από 'πρώτο χέρι' πρόσωπα και πράγματα για το θέμα το οποίο συγκεντρώνουμε τις μαρτυρίες
- Έχουν παρατηρητικότητα
- Έχουν καλή μνήμη
- Είναι επικοινωνιακοί / αφηγούνται 'ωραία'
- Έχουν κατανοήσει τη σημασία της έρευνάς μας και θέλουν να συμβάλουν σε αυτήν
- Επιθυμούν να δώσουν τη μαρτυρία τους για το θέμα που ερευνούμε
- Είναι εξοικειωμένοι με το μαγνητόφωνο και την κάμερα
- Το δείγμα των αφηγητών μας πρέπει να είναι, όσο γίνεται, πιο αντιπροσωπευτικό

Ο ερευνητής

- Ο ρόλος του ερευνητή εξαρτάται από:
 - ▣ Την προετοιμασία του
 - ▣ Την ταυτότητά του
 - ▣ Τις εμπειρίες της ζωής του
 - ▣ Το γιατί κάνει την έρευνα (προσωπική εμπλοκή)
 - ▣ Από ποιους επιλέγει να πάρει συνέντευξη
 - ▣ Το γιατί τους επέλεξε
 - ▣ Τη διάθεσή του την ώρα που παίρνει τη συνέντευξη
 - ▣ Τον τόπο της συνέντευξης –συμμετοχή άλλων
 - αντικειμενικότητα **vs** υποκειμενικότητα
 - τα γεγονότα **vs** η προσωπική εμπειρία

Βασικές αρχές

1. Σεβασμός στον αφηγητή: στο χώρο και το χρόνο του, στα προβλήματα του
2. Η συνέντευξη δίνεται με τη θέλησή του: έχει ενημερωθεί για το σκοπό της έρευνας, τις πιθανές χρήσεις της μαρτυρίας του κτλ.
3. Η συνέντευξη γίνεται/ δομείται συνεργατικά: π.χ. ενημέρωση για την παρουσίασή της
4. Ειδική μέριμνα για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες: παιδιά, υπέργηρους, θύματα κ.ά.
5. Εμπιστευτικότητα στις πληροφορίες που μας έδωσε και στους περιορισμούς που έθεσε
6. Δεν αποκλείουμε / επιδιώκουμε να καταγραφεί και η αντίθετη άποψη

Γενικές παρατηρήσεις

- Είμαστε ερευνητές: δεν είμαστε ούτε δικαστές, ούτε δημοσιογράφοι
 - ▣ Προσπαθούμε να αναπαραστήσουμε ένα «ζωντανό» παρελθόν
 - ▣ Να κατανοήσουμε που βρισκόμαστε και που πηγαίνουμε
- Εντάσσουμε τη μαρτυρία στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο και για αυτό έχουμε κατάλληλα προετοιμαστεί πριν τη συνέντευξη
- Προσπαθούμε να αποκωδικοποιήσουμε τα λόγια και τα νοήματα των αφηγητών μας
 - ▣ Χρησιμοποιούμε την κριτική σκέψη
 - ▣ Αμφισβητούμε τους ζωτικούς μύθους
 - ▣ Ακούμε όλες -και τις αντίθετες- φωνές
 - ▣ Δεν υπάρχουν αυτονόητα

Είδη συνέντευξης

- Κατευθυνόμενη ή «κλειστή»
- Μη κατευθυνόμενη /Ελεύθερη
- Αφηγηματική
- Ημι-κατευθυνόμενη ή συνδιαχειριζόμενη
- Θεματική
- Ατομικές/ομαδικές συνεντεύξεις
- Αφήγηση ζωής
 - Συνδέει την ιστορία του ατόμου με την ιστορία της κοινότητας
 - Αναδεικνύει την πολυπλοκότητα και τις αντιθέσεις των ανθρώπινων συναισθημάτων

Η συνέντευξη: τα μέσα και ο χώρος

- Τα μέσα καταγραφής: κασετόφωνο/βίντεο
 - Το βίντεο προσθέτει εκφράσεις, χειρονομίες... (καλό είναι να έχουμε μαζί μας και μαγνητόφωνο)
 - Ελέγχουμε τα μηχανήματα πριν τη συνέντευξη αλλά και στη διάρκειά της κοιτάμε εάν δουλεύουν
 - Καλά τεχνικά μέσα = καλό αποτέλεσμα. Τα εργαλεία εξαρτώνται και από τη χρήση τους (δύο ερευνητές)
 - Μικρόφωνο /α
- Ο χώρος: πού τα τοποθετούμε, πώς καθόμαστε
 - η απόσταση (δίπλα, απέναντι, μακριά κτλ)
 - Ο φωτισμός (όχι από πίσω)
 - Οι θόρυβοι: ψυγείο, κινητά, τζιτζίκια, τηλεόραση κ.ά.
 - Σεβασμός στο χώρο του αφηγητή και στον ίδιο

Η συνέντευξη ως διαδικασία

ΟΣΑ ΠΙΟ ΠΟΛΛΑ ΞΕΡΟΥΜΕ

ΤΟΣΑ ΠΙΟ ΠΟΛΛΑ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ

- ▣ τυπική ή άτυπη είναι μια performance (ντύσιμο, συμπεριφορά, διαθεσιμότητα)
- ▣ Φροντίζουμε να είμαστε μόνοι μας με τον αφηγητή
- ▣ Μαθαίνουμε το βιογραφικό του –τις αλλαγές στο πλαίσιο αναφοράς του –έχουμε επικοινωνήσει μαζί του πριν την συνέντευξη.
 - αποφεύγουμε όσους έχουν γράψει βιβλία
- ▣ Παίρνουμε μαζί μας σχετικό υλικό π.χ. φωτογραφίες, αλλά δεν επιδεικνύουμε τις γνώσεις μας
- ▣ Η μέθοδος της χιονοστιβάδας

Την ώρα της συνέντευξης I

- Στην αρχή μια μικρή συζήτηση για το 'σπάσιμο του πάγου'
- Μαθαίνουμε να ακούμε –δεν διακόπτουμε, αλλά κρατάμε σημείωση – επικοινωνούμε μη λεκτικά – κοιτάμε στα μάτια
- Η μνήμη είναι μια δυναμική διαδικασία: να ακολουθούμε τη ροή της μνήμης του αφηγητή μας
- Δεν λογομαχούμε, δεν διαφωνούμε αλλά λέμε: άκουσα ότι ...
- Διάκριση ανάμεσα στο τότε και στο τώρα: πως το έβλεπε τότε; Τι σκέφτεται τώρα;
- Ερωτήσεις ελέγχου της μνήμης –ρωτάμε με άλλη οπτική για το ίδιο θέμα
- Τα αυτονόητα της καθημερινότητας (ντύσιμο, χτένισμα, λέξεις κτλ) δίνουν πολύτιμα στοιχεία
- Οι δύσκολες ερωτήσεις (π.χ. προσωπική ζωή), στο τέλος
- Όταν μιλάει, δεν λέμε: ναι, ναι, καταλαβαίνω, μμμ...

Την ώρα της συνέντευξης II

- Κάνουμε σύντομες, σαφείς και ανοικτές ερωτήσεις με βάση τον οδηγό συνέντευξης
- Προσπαθούμε / επιδιώκουμε:
 - Να μάθουμε: Τι συνέβη τότε;
 - Να κινητοποιήσουμε τη σκέψη του: Γιατί έγινε έτσι;
 - Να προκαλέσουμε τις αντιδράσεις του: πώς αισθανθήκατε τότε;
 - Να τον ενθαρρύνουμε: αυτό δεν το έχω ξανακούσει
- από τις γενικότητες να περάσουμε στο συγκεκριμένο, στο προσωπικό βίωμα
- να τον/την επαναφέρουμε στο θέμα μας: Μπορούμε να πάμε λίγο πιο πίσω σε αυτό που λέγαμε; Μπορείτε να μας πείτε περισσότερα για ...;

Οι 'καλές' ερωτήσεις

- **Ανοιχτές**

- Πείτε μου την εμπειρία σας απ' αυτά τα πέντε χρόνια που δουλέψατε/ μένατε εκεί;

- **Απλές, σύντομες και σαφείς**

- Τι θυμάστε από τους δασκάλους σας; Τι θυμόσατε από τη γειτονιά σας;

- **Ουδέτερες**

- Τι άνθρωπος ήταν το αφεντικό σας;

- **Διευκρινιστικές**

- Που βρισκόσαστε εκείνη τη στιγμή;
- Θυμάστε πότε περίπου ήταν αυτό; Χειμώνας, καλοκαίρι;
- Το είδατε με τα μάτια σας ή το ακούσατε από άλλους;
- Τι είναι το «τσικρίκι;»

Οι 'καλές' ερωτήσεις II

- Ερωτήσεις εμβάθυνσης (probing)
 - Τι εννοούσατε όταν λέγατε...;
 - Μήπως υπήρχαν και άλλοι λόγοι που σας οδήγησαν σε αυτήν την απόφαση;
- Ερωτήσεις ανατροφοδότησης (follow-up)
 - Δεν το έχω ξανακούσει. Μπορείτε να μου πείτε λίγο περισσότερο;
 - Πως νιώθατε εκείνη τη στιγμή;
 - Τι άλλο θα μπορούσατε να κάνετε;
- Υποθετικές ερωτήσεις: «εάν...»
 - Εάν είχατε τη δυνατότητα να σπουδάσετε, τι κλάδο θα επιλέγατε;
- Συγκριτικές ερωτήσεις
 - Πως νομίζετε ότι διαφέρουν οι Ελληνίδες από τις Αλβανίδες;
 - Πως βλέπετε το σημερινό εαυτό σας σε σχέση με το παρελθόν;
- «προκλητικές» ερωτήσεις, με τρόπο
 - Πριν λέγατε ότι οι Ιρλανδοί και οι Ιταλοί είχαν άριστες σχέσεις στη γειτονιά. Γιατί όμως επέλεξαν να μετακομίσουν όταν ήρθαν περισσότεροι Ιταλοί;
 - Κάποιοι λένε ότι οι επιστάτες συχνά «πείραζαν» τις κοπέλες στο εργοστάσιο. Τι ξέρετε εσείς γι αυτό;

Οι 'καλές' ερωτήσεις III

- Αποφεύγουμε τις εξειδικευμένες εκφράσεις
 - Ποιο ήταν το κοινωνικό υπόβαθρο των εργατών;
- Αποφεύγουμε εκφράσεις αργκό, εκτός αν είμαστε στο ίδιο μήκος κύματος
 - Ποιοι ήταν οι «μάγκες» του λιμανιού;
- Ενθαρρύνουμε τους πληροφορητές να χρησιμοποιούν το δικό τους λεξιλόγιο, και αν μπορούμε το υιοθετούμε
 - Με ποιο τρόπο βοηθούσατε τα «τελευταία χέρια»;

Οι 'κακές' ερωτήσεις

- Κλειστές ερωτήσεις:
 - Πηγαίνατε εκκλησία;
- Διπλές ή πολλαπλές ερωτήσεις
 - Τι θυμάστε από τον πατέρα, τη μητέρα, τους παππούδες;
- Ερωτήσεις με διπλή ή αμφιλεγόμενη σημασία
 - «Μου είπατε ότι μετά το θάνατο του συζύγου σας πέσατε...».
- Κατευθυνόμενες, φορτισμένες ερωτήσεις.
Ερωτήσεις που περιέχουν κρίση, προκατάληψη
 - «Έχω μάθει κι από άλλους ότι ο εργοδότης σας ήταν παλιάνθρωπος, έτσι δεν είναι;»

Οι 'δύσκολες' ερωτήσεις

- Τις αφήνουμε προς το τέλος, αφού έχει οικοδομηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης. Π.χ. «δεν έχετε αναφέρει καθόλου τον πατέρα σας...»
- Ρωτάμε με πλάγιο κι ευγενικό τρόπο και αν δούμε ότι αλλάζει τόνο της φωνής, δυσανασχετεί, δεν το συνεχίζουμε.
- Αν είναι πολύ σημαντικό το θέμα, επιστρέφουμε αργότερα
- Θέτουμε τις ερωτήσεις αυτές με ευαίσθητο τρόπο και με συναισθηματική κατανόηση

Στρατηγική ερωτήσεων

- Από το γενικό στο ειδικό
 - ▣ Τι θυμάστε από την παιδική ηλικία
 - ▣ Μπορείτε να μου περιγράψετε τη γειτονιά σας;
 - ▣ Το δρόμο που μένετε;
 - ▣ Τις παρέες;
 - ▣ Τις μυρουδιές;

- Ερωτήσεις με «εισαγωγή». Εξηγούμε γιατί κάνουμε μια ερώτηση και πόσο σημαντική είναι η εμπειρία του αφηγητή

- Εάν παρευρίσκονται δύο στη συνέντευξη έχουμε συμφωνήσει, εάν και τότε θα ρωτήσει αυτός π.χ. που χειρίζεται τα μηχανήματα

Το 'τέλος' της συνέντευξης

- Αφήνουμε το μαγνητόφωνο σε ετοιμότητα. Συνήθως τα πιο ενδιαφέροντα μας τα λένε μόλις τελειώσει η ηχογράφηση
- Όσο μπορούμε κλείνουμε τη συνέντευξη με κάτι ευχάριστο. Η διαδικασία θέλουμε να μείνει στον αφηγητή μας ως μια ευχάριστη εμπειρία.
- Τον ευχαριστούμε και δείχνουμε την ευγνωμοσύνη μας
- Ρωτάμε αν έχει φωτογραφίες, έγγραφα, αντικείμενα
- Ζητάμε να υπογράψει το παραχωρητήριο
- Δεν φεύγουμε τρέχοντας

Σχέση ερευνητή – αφηγητή: σχέση αμφίδρομη

- Να πείσουμε για το πόσο σημαντική είναι η έρευνα
- Να εξηγήσουμε πως θα χρησιμοποιήσουμε όσα μας πει.
- Καλή συνέντευξη = σχέσεις εμπιστοσύνης: να αισθανθεί άνετα , να μην αισθανθεί ότι απειλείται /οι μειοψηφίες
- Να μη λέμε ψέματα / η ουδετερότητα και η αντικειμενικότητα του ερευνητή είναι ανύπαρκτη
- Δεν πρόκειται για προσωπική συζήτηση: δύο άτομα – δύο κόσμοι (ηλικία, τάξη, εθνότητα)
 - Οι σχέσεις εξουσίας
 - οι δικές του ερωτήσεις
- μέσα από την αφήγηση δημιουργείται ο ‘εαυτός’, μια ταυτότητα
- Μοίρασμα/ ανταλλαγή εμπειριών: τα γεγονότα και τα νοήματα
- Οι σιωπές – δεν τις διακόπτουμε

Σε μια επιτυχημένη συνέντευξη

- Εκδηλώσαμε την εκτίμηση μας για τις πληροφορίες που μας έδωσε
- Ακούσαμε με προσοχή όσα μας είπε
- Ακολουθήσαμε τον ρυθμό της αφήγησης του, ώστε να καταγραφεί ο ειρμός της σκέψης του
- Δείξαμε συναισθηματική κατανόηση σε μια 'δύσκολη' στιγμή
- Εξηγήσαμε αναλυτικά τους λόγους για τους οποίους 'μπαίνουμε' σε άλλο θέμα
- Εμβαθύναμε με ερωτήσεις στο θέμα μας, την κατάλληλη στιγμή
- Συνεχίσαμε τις ερωτήσεις, όταν χρειαζόταν περισσότερες πληροφορίες
- Ζητήσαμε να μας αποσαφηνίσει 'κάτι' την κατάλληλη στιγμή
- Θέσαμε μια «δύσκολη» ερώτηση με ευαίσθητο τρόπο

Δημιουργούμε 'αρνητικό' κλίμα, όταν:

- Διακόπτουμε τον αφηγητή
- Επαναλαμβάνουμε συνεχώς τα προηγούμενα λόγια του
- Βγάζουμε συμπεράσματα που δεν μας τα είπε ο ίδιος
- Παραλείπουμε να ασχοληθούμε με ένα θέμα που φαινόταν σημαντικό για τον αφηγητή
- Κάνουμε άσχετα και αποπροσανατολιστικά σχόλια
- Αγνοούμε τα συναισθήματα του
- Κάνουμε καθοδηγητικές ερωτήσεις
- Θέτουμε διάφορες ερωτήσεις ταυτόχρονα
- Αφήνουμε τον αφηγητή να παραδρομήσει με ένα μακρινό μονόλογο για άσχετο θέμα

Προβλήματα συνέντευξης

- Λάθη μνήμης: ημερομηνίες –διασταύρωση με άλλες πηγές γραπτές ή προφορικές
- Εσκεμμένη παραποίηση: εκδικητικότητα /όλα καλά! / διακριτικότητα / κουτσομπολιό
- Υπερβολή: το εγώ του ως το κέντρο όλων
- Πήραν μέρος στο γεγονός – αγνοούσαν το πλαίσιο
- Συνδυάζουν το τότε με το τώρα
- Επαναλαμβάνουν αυτά που διάβασαν ή άκουσαν – κατασκευή μύθων – ζωτικοί μύθοι
- Επικοινωνία σε διαφορετική γλώσσα

Τα θετικά μιας συνέντευξης

- Μαθαίνουμε το 'κλίμα', το 'χρώμα', το πνεύμα, την ατμόσφαιρα της εποχής – τις ανθρωπινές σχέσεις
- Επιτυχίες – αποτυχίες – δευτεραγωνιστές – προσωπική ζωή ηγετών - σχέσεις ηγεσίας με υφισταμένους
- Τραγούδια – γιορτές – φωτογραφίες (σκάνερ)
- Είναι πιο εύκολο να κατασκευάσεις μια λανθασμένη άποψη κοιτώντας τα αρχεία παρά κοιτώντας τους ανθρώπους

Μετά τη συνέντευξη

- Γράφουμε ημερολόγιο
- Καρτέλα με τα στοιχεία του αφηγητή/τριας και της συνέντευξης
- Κάνουμε περίληψη
- Από το μαγνητόφωνο στο PC ή στο CD
- Αρχαιοθετούμε τις συνεντεύξεις – αντίγραφα - Masterlog
- Απομαγνητοφώνηση (από τον συνεντευκτή)
 - ▣ Κοπιαστική δουλειά
 - ▣ Αναλυτική: σιωπές, γέλια, δισταγμούς κτλ
 - ▣ Θεματική
 - ▣ Συνδυασμός των δύο
 - ▣ Όσο γίνεται πιο πιστά στον προφορικό λόγο: το ρυθμό του λόγου (διάλεκτοι, προφορά, σιωπές, δισταγμοί, επαναλήψεις)